

МУЗИЧНА ОСВІТА: ПОДІЇ, ІМЕНА, ТЕНДЕНЦІЇ

УДК 78.03:780.616.31(045)
DOI: 10.31318/2522-4190.2025.142.327892

ІГНАТЕНКО Є. В.

Ігнатенко Євгенія Василівна — кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри теорії музики Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського (Київ, Україна).

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8048-2991>

evgeniaopus31@gmail.com

© Ігнатенко Є. В.

ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ЗВ'ЯЗКИ У СФЕРІ СТАРОВИННОЇ МУЗИКИ

2025 рік – ювілейний для класу клавесина (30-річчя) та кафедри старовинної музики (25 років з часу утворення), – спонукає до рефлексій, спогадів, до відновлення й осмислення історично важливих подій. Клас клавесина «старший» за кафедру на п'ять років. Власне, його поява і перші успіхи надихнули тогочасного ректора Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського Олега Тимошенка відкрити кафедру старовинної музики, яку очолила відома дослідниця української музики Ніна Герасимова-Персидська. Особливістю запропонованих ювілейних рефлексій є їх вибірковий характер, зосередженість на польсько-українських взаєминах, які суттєво вплинули на життя і поступ ювілярів. **Мета статті** – висвітлити творчі зв'язки класу клавесина і кафедри старовинної музики Національної музичної академії України з польськими музикантами; представити взаємодію польських та українських музикантів в рамках міжнародного форуму «Musica Antiqua Europae Orientalis» (Бидгощ, 1966–2006), фестивалів «Україна і світ бароко» (Київ, 1994) та «Бахівські дні» (Краків, 2005, 2006), у проєктах бидгоського товариства «Спадщина» (2013–2020). Дослідження спирається на матеріали інтерв'ю з музикантами, які розбудовували польсько-українські зв'язки в галузі старовинної музики (Ніна Герасимова-Персидська, Світлана Шабалтіна, Ельжбета Стефанська). Виділено і представлено польсько-українські наукові проєкти та концертні події, важливі для розвитку київського осередку дослідників і виконавців давньої музики. Проаналізовано матеріали польської преси, присвячені виступам українських музикантів.

Ключові слова: польсько-українські зв'язки, київська клавесинна школа, кафедра старовинної музики Національної музичної академії України, польська клавесиністка Ельжбета Стефанська, українська клавесиністка Світлана Шабалтіна, українська дослідниця Ніна Герасимова-Персидська, історично інформоване виконавство в Україні.

Вступ. Проголошення незалежності України 1991 року знаменувало якісно новий етап культурно-музичної співпраці Польщі та України. Усунення керівництва і контролю Москви дало можливість будувати прямі контакти між освітніми інституціями, творчими колективами, науковими організаціями сусідніх країн. Перешкоджав

лише брак державних ініціатив і фінансування, який компенсували ентузіазм польських та українських музикантів, їх закоханість в музику та відданість своїй справі.

Аналіз публікацій. Польсько-українські зв'язки в галузі старовинної музики за часів незалежної України не ставали до тепер об'єктом спеціального дослідження – лише окремі факти і події висвітлені в статтях М. Загайкевич [Загайкевич, 2018], С. Шабалтіної [Szabaltina, 2022], Г. Іванюшенка [Іванюшенко, 2023], Є. Ігнатенко [Ігнатенко, 2006].

Мета статті – розкрити творчі зв'язки класу клавесина і кафедри старовинної музики НМАУ імені П. І. Чайковського з польськими музикантами; представити взаємодію польських і українських музикантів в рамках міжнародного форуму «Musica Antiqua Europae Orientalis» (Бидгощ, 1966–2006), фестивалів «Україна і світ бароко» (Київ, 1994) та «Бахівські дні» (Краків, 2005, 2006), в проектах бидгоського товариства «Спадщина» (2013–2020).

Методологічне підґрунтя дослідження. Робота спирається на емпіричні та теоретичні методи дослідження (інтерв'ю, спогади і спостереження, аналіз і синтез).

Результати дослідження.

«Польське дитя»: клас клавесина НМАУ імені П. І. Чайковського

Клас клавесина з'явився в Національній музичній академії України у 1994–1995 навчальному році. Для українських музикантів клавесин був новинкою і своєрідним маркером західного світу, де старовинна музика вже сформувала свою нішу виконавців і слухачів. Також клавесин став маркером автентичного, або історично інформованого виконавства (HIP), адже це історичний інструмент, на якому перестали грати в XIX столітті, а потім його відродили! Історичне виконавство, яке наприкінці XX століття передбачало гру на копіях історичних інструментів, у незалежній Україні знали мало, тому відкриття в Національній музичній академії класу клавесина стало непересічною подією. Переконає в цьому і той факт, що жоден інший історичний інструмент (лютня, гамба, барокова скрипка тощо) досі не вивчається в музичних освітніх закладах України.

Київський клас клавесина був заснований зусиллями Світлани Шабалтіної. В інтерв'ю, підготовленому до 30-річного ювілею класу, Світлана Марківна розповіла про обставини, що спонукали її до професійного зацікавлення грою на клавесині: «З 1990-х років почалося моє нове життя, тому що в ньому з'явився клавесин. Республіканський будинок органної і камерної музики¹ наприкінці 1980-х років купив клавесин майстерні *Zuckermann*. Я підійшла до цього інструмента і зрозуміла, що треба мати фаховий досвід, щоб на ньому грати. Оскільки я володіла польською мовою, мені порадили їхати на стажування до Польщі, до дочки видатної піаністки Галіни Черни-Стефаньської (*Halina Czerny-Stefańska*), клавесиністки Ельжбети Стефаньської (*Elżbieta Stefańska*). Також я спілкувалася і грала концерти із видатним флейтистом Олегом Кудряшовим, який мав досвід виконання старовинної музики і хотів грати програми з клавесином. На початку 1990-х років я поїхала на стажування до Кракова. Мої друзі привели мене до Ельжбети Стефаньської. Я зайшла до квартири в японському стилі, побачила яскраву, красиву жінку, почула, як вона грає на клавесині, і подумала, що мені треба навчитися. У Києві на той час не було фахового клавесина, ні викладання, ні виконання»².

¹ З 1992 року Будинок органної і камерної музики України, з 1998 року Національний будинок органної і камерної музики, з 2023 року Національний будинок музики.

² З неопублікованого інтерв'ю зі Світланою Шабалтіною від 8 серпня 2024 року. Далі: Інтерв'ю з С. Шабалтіною.

Для Ельжбети Стефаньської зустріч зі Світланою Шабалтіною стала початком її знайомства з Україною й українською музикою, початком багаторічної сталої співпраці з українськими музикантами: «Моя перша зустріч з українськими музикантами була в Польщі, зі Світланою Шабалтіною. Вона приїхала до Польщі 30 років тому і дуже хотіла навчитися грати на клавесині, чула про мене і прийшла до нас додому. Вона знала також мою маму, піаністку Галіну Черни-Стефаньську, якою захоплювалася. Нам вдалося зробити так, що Світлана була в мене по тижню – два і вчилася грати на клавесині барокову музику. Прекрасна піаністка і музикантка, інтелігентна жінка. Заняття пішли добре і дуже приємно. Потім на її запрошення я поїхала до Києва, разом із моєю мамою, яка мала там виступ. Світлана робила багато концертів, у яких поєднувала українських, польських, німецьких та інших клавесиністів для виконання концертів Й. С. Баха на два, три, чотири клавесини. Ми грали цю програму не один раз. Виявилось, що була зацікавленість цією музикою і публіки, і музикантів»¹.

Подорож до Києва, про яку згадала пані Ельжбета, відбулася у травні 1994 року і була пов'язана з цілою низкою знаменних подій: виступом видатної піаністки Галіни Черни-Стефаньської в Києві і першим в Україні міжнародним фестивалем барокової музики «Україна і світ бароко» (другий міжнародний фестиваль «Музичні діалоги», 22–29 травня 1994), який потужно презентував історичне виконавство. Кульмінацією стало відкриття класу клавесина в НМАУ. Як ці різноманітні явища поєдналися в одному місці і в один час, згадує Світлана Шабалтіна: «Дуже поважною подією 1994 року стала організація, спільно з Ніною Герасимовою-Персидською і Лесею Олійник, фестивалю “Україна і світ бароко”. Він відбувався в Будинку органної та камерної музики і Києво-Могилянській академії, репетиційна база знаходилася в театрі на Подолі. Я в той час спілкувалася з Вольфом Нойпертом (*Wolf Dieter Neupert*), який виготовляв клавесини. Він привіз до Києва піаніфорте для концерту української піаністки Наталії Золотих, яка в нього стажувалася, і три чудових клавесини-копії, на яких ми (Ельжбета Стефаньська, Світлана Шабалтіна і Вольф Нойперт) грали подвійні і потрійні концерти Й. С. Баха з камерним оркестром під орудою Айдара Торибаєва. Також вирішила приїхати пані Галіна Черни-Стефаньська і зіграти безкоштовно концерт, організований Лесею Олійник у залі Спілки композиторів України. Це був незабутній вечір! Відкривав фестиваль хор *Artes liberales* під орудою Олени Холодової. Музику старих польських композиторів співав прекрасний вокальний ансамбль Щичинського (*Marcin Bornus-Szczyński*) *Bornus Consort*. Я його знала завдяки польському досліднику давньої музики Петру Пожняку (*Piotr Poźniak*), якого запросила до Києва. Під час цього фестивалю вперше в Києві приймала випускні іспити піаністів у музичній академії французенка Терез Дюссо (*Teresa Dusso*). Вона слухала наші репетиції, концерт, і порекомендувала керівникам кафедри спеціального фортепіано відкрити клас клавесина, оскільки є фахівець. Так у 1994–1995 навчальному році Олександр Снегірьов відкрив факультатив гри на клавесині на своїй кафедрі спеціального фортепіано. Пощастило!»². Після такого інституційного закріплення клавесина в Національній музичній академії перед Світланою Шабалтіною постало амбітне завдання, з яким вона блискуче впоралася, а саме: побудувати таку програму навчання, яка дасть можливість виховувати в Україні конкурентоспроможних клавесиністів.

¹ З неопублікованого інтерв'ю з Ельжбетою Стефаньською від 9 жовтня 2024 року. Далі: Інтерв'ю з Е. Стефаньською. Переклад українською Є. Ігнатенко.

² Інтерв'ю з С. Шабалтіною.

Фото 1.

Ельжбета Стефаньська і Світлана Шабалтіна. Краків, 2017. Фото Є. Черказової.

Неоціненну допомогу та підтримку українська клавесиністка знайшла в Польщі. Світлана Шабалтіна завжди наголошує на засадничій ролі Ельжбети Стефаньської у формуванні та розвитку київської клавесинної школи: «Як писала польська преса, українська клавесинна школа є “польським дитям” [Brzeźniak, 2008]. Не можна сказати, що тільки я вчилася в Ельжбети Стефаньської, адже пані Ельжбета зробила неможливе. Кожного літа відбувалися майстер класи в Краківській музичній академії. Усі клавесиністи Києва (досить довго не було класів в інших містах України) різних освітніх рівнів їздили на ці майстер класи. Вони жили у пані Ельжбети вдома, оскільки у багатьох не було достатніх фінансових можливостей. Перша “квадрига” моїх учнів поїхала до Кракова у 1994–1995 навчальному році, 30 років тому. Всі українські клавесиністи, які грають у Києві й за кордоном, вийшли з цього гнізда. Це був початок, поштовх, можливість поринути у світ західної старовинної музики. Потім у 2000 році з’явилася кафедра старовинної музики, де Ніна Олександрівна Герасимова-Персидська дуже мудро поєднала теоретиків і виконавців»¹.

¹ Інтерв’ю з С. Шабалтіною.

Ельжбета Стефаньська. Київ, 2010. Фото з архіву Е. Стефаньської.

Ельжбета Стефаньська з великим задоволенням розповідає про численні майстер-класи з київськими студентами-клавесиністами, які тишили її своїми талантами і надихали успіхами. Пані Ельжбета відзначила стрімкий розвиток київського класу клавесина до високих світових стандартів гри: «Під час частих приїздів до Києва я кожного разу знайомилася з чудовими українськими музикантами. Скоро в музичній академії Києва під орудою Ніни Герасимової-Персидської почала діяти кафедра старовинної музики, яка з часом стала знаною і в академії, і серед публіки. Згодом я мала велику радість стати почесним професором НМАУ, дуже цим пишаюсь і щаслива, що мала багато талановитих хлопців і дівчат з України, яким допомагала опанувати гру на клавесині та відповідний музичний стиль. Багато разів запрошувала усіх до Кракова, де студенти й викладачі брали участь у «Бахівських днях» (*Dni Bachowski*) – фестивалі, який я організовувала щороку. До сьогодні пам'ятаю прекрасне виконання семи токату Й. С. Баха. Ваша молодь є надзвичайно талановитою, вона виграла конкурси і вже завоювала світові сцени. Мене це дуже тішить. Зараз вже не йде мова про допомогу, а радше про співпрацю»¹.

У 2005 році згадувані Ельжбетою Стефаньською токати Й. С. Баха у виконанні Наталії Фоменко, Наталії Дегтярьової, Марії Морозової, Олени Головкової, Ольги Шадріної-Личак, Наталії Сікорської та Світлани Шабалтіної прозвучали у Кракові в залі «Флоріанка», у Глівіцах в музеї «Вілла Каро» і в Катовіцах у студії «Радіо Катовіце». Організувала турне українських клавесиністів Ельжбета Стефаньська. Подію відзначила увагою польська преса. В анонсі концерту йшлося про незвичний склад виконавців: сім дівчат з київської музичної академії для семи токату Баха. До того ж,

¹ Інтерв'ю з Е. Стефаньською.

усі вони стажувалися в Ельжбети Стефаньської! [Brzeźniak, Bach, 2005]. Очевидно, що київська клавесинна школа стала новинкою для польської публіки. В рецензії на подію польський критик Марек Бжежняк (*Marek Brzeźniak*) наголосив, що у концерті був представлений перший в Україні клас клавесина, очолюваний вихованкою Ельжбети Стефаньської, професором Світланою Шабалтіною. Пан Марек висловив захват від гри студентів, випускників і професорки київської музичної академії. Написав він також про прикрий випадок, що стався напередодні концерту киян: професор Леон Маркевіч (*Leon Markiewicz*), який вів фестивалні вечори, анонсував виступ київських клавесиністок як російських музикантів. На початку концерту він «повернув» їх Україні, що, на думку пана критика, мало величезне значення не лише для українців. Адже пройшло лише кілька місяців після Помаранчевої революції [Brzeźniak, Rejzaż, 2005].

Ельжбета Стефаньська в інтерв'ю поділилася спостереженнями щодо змін у житті українців і України, свідком яких вона стала: «Усвідомлення вашої незалежності існувало завжди. Цікаво було спостерігати, як держава раптом почала розвиватися. Змінювалося щоденне життя людей, контакти стали простішими, відчувалися тенденції рівності, навіть їжа кожного разу ставала кращою. Прекрасний поїзд Краків – Київ, всього вісім годин подорожі! Я була зачарована вашими змінами. Раніше, коли я їздила, все було по-іншому. Також повідкривали церкви. Для мене це була важлива річ. Віруючі ми чи ні, маємо зберігати наші пам'ятки і доглядати їх. Раптом всі вивчили українську мову і почали вільно нею розмовляти, що для мене є найважливішим проявом ідентичності. Як маємо свою мову, то маємо ідентичність. Раніше такого не було. Гарно проявилася ваша давня музика. Прекрасний український фольклор вийшов на денне світло – самодостатній, не пов'язаний із жодним народом, інший. Я щораз краще розуміла вашу українську ідентичність, яка була дуже помітною, і мені це подобалося. Треба мати ідентичність, а потім гарно співпрацювати з іншими. Український фольклор і давня музика прекрасні, їх треба культивувати»¹.

На одинадцятому краківському фестивалі «Бахівські дні» 2006 року окремий день було присвячено українській давній музиці: відбувся симпозіум і клавесинний концерт «Українська музика XVII–XVIII століть». Ельжбета Стефаньська, артистична директорка фестивалю, анонсувала лекцію Євгенії Ігнатенко і концерт Світлани Шабалтіної і зауважила, що польські меломани й артисти захоплюються музикою французькою, італійською, нідерландською, натомість мало знають про чудових композиторів сусідньої України. Пані Ельжбета наголосила на тому, що багато творів із програми, підготовленої Світланою Шабалтіною, прозвучить у Польщі вперше [Malatyńska-Stankiewicz, 2006].

Успіх вечора української давньої музики на фестивалі «Бахівські дні» засвідчила польська преса. За спостереженнями кореспондентки краківського часопису «*Dziennik Polski*» Анни Вожняковської, особливе зацікавлення публіки викликали два музичні вечори фестивалю: лекція та концерт викладачів київської музичної академії, а також концерт викладачів і студентів веймарської музичної академії імені Ференца Ліста. Музичний критик відзначила, що Євгенія Ігнатенко запропонувала надзвичайно цікаві приклади, які продемонстрували стильові зміни в українській церковній музиці XVII століття: давній одноголосний спів та багатоголосні концерти Миколи Дилецького, українську інструментальну музику. Натомість Світлана Шабалтіна, яка потужно розвиває історичне виконавство в Україні, відкрила для публіки

¹ Інтерв'ю з Е. Стефаньською.

маловідомі твори з лютневих табулатур XVI століття, інструментальну музику Максима Березовського, Дмитра Бортнянського, Івана Хандошкіна та Олексія Жиліна [Woźniakowska, 2006].

На питання, яка подія видається найважливішою за роки інтенсивного спілкування з Ельжбетою Стефанською і польськими музикантами, Світлана Шабалтіна відповіла: «Це була подія, розтягнута на багато років. Пані Ельжбета кожного року проводила “Бахівські дні” (в кількох з них ми брали участь). Я мала можливість їздити і слухати гру музикантів. Таким чином я познайомилася з видатними сучасними виконавцями, такими як Марк Кроль (*Mark Kroll*), Жак Огг (*Jacques Ogg*), Крістін Шорншайм (*Christine Schornsheim*), Кетіль Хаугсанд (*Ketil Haugsand*), з виробником клавесинів Рейнхардом фон Нагель (*Reinhard von Nagel*) та іншими. За 30 років існування класу клавесина мені вдалося організувати в Києві майстер класи та концерти найвидатніших клавесиністів світу. Це дало величезний поштовх. Ельжбета Стефанська приїздила дуже часто. Із польських клавесиністів були Марек Топоровський (*Marek Toporowski*) і Владислав Клоєвіч (*Władysław Kłosiwicz*). Ми мали багато спільних клавесинних концертів, виступів на фестивалях; знали нові видання нот, коли ще не було інтернету. Багато фахової літератури читали у перекладі польською мовою. Були тісні контакти – творчі і людські»¹.

Серед багатьох польських музикантів, з якими довелося співпрацювати, з особливою теплотою Світлана Шабалтіна згадує диригента Станіслава Галоньського (*Stanisław Galoński*), з яким вона зустрілася в Бидгощі на фестивалі старовинної музики «*Musica Antiqua Europae Orientalis*» (МАЕО) 2006 року: «Виявилось, що Станіслав Галоньський народився біля Тернополя і добре пам'ятав страшні часи, коли йому треба було тікати до Польщі. В 1960-х роках на прохання Леоніда Грабовського він діставав рідкісні ноти авангардних творів і вислав їх в Україну. Це було “музичне дисидентське підпілля”, адже ділитися нотами не мали права. У нас не віталася музика, яку виконували на “Варшавській осені”. Тож можна сказати, що польсько-українські зв'язки є дуже давніми. Зараз вони міцні: народився клас клавесина, ми маємо підготовлену зацікавлену аудиторію. Я не можу сказати, що це тільки завдяки Польщі, але поштовх був дуже важливим»².

На нашу думку, Станіслав Галоньський є однією із знакових фігур у розвитку польсько-українських взаємин. Він об'єднав різні покоління музикантів: взаємодіяв з українськими композиторами-шістдесятниками і новою генерацією музикантів, яка виросла вже в незалежній Україні, вислав в Україну партитури творів авангардистів, які звучали на «Варшавській осені», і став одним із перших виконавців давньої української хорової музики на знаменитому міжнародному фестивалі «*Musica Antiqua Europae Orientalis*».

Musica Antiqua Europae Orientalis – Musica Antiqua Ukraine

Плідні контакти між Польщею та Україною у 1960-х роках були започатковані на Фестивалі і конгресі старовинної музики Центральної та Східної Європи «*Musica Antiqua Europae Orientalis*» (МАЕО), який проходив раз на три роки у польському місті Бидгощ. Його організували професорка Інституту музикології Варшавського університету Зоф'я Лісса (*Zofia Lissa*, 1908–1980) і директор Поморської філармонії Анджей Швальбе (*Andrzej Szwalbe*, 1923–2002).

¹ Інтерв'ю з С. Шабалтіною.

² Інтерв'ю з С. Шабалтіною.

Музикознавці з України презентували давню музику на всіх конгресах у Бидгощі, крім 1988 року. На першому 1966 року виступила Онисія Шреєр-Ткаченко (1905–1985), на другому – Ніна Герасимова-Персидська (1927–2020), Олександра Цалай-Якименко (1932–2018) та Софія Грица (1932–2022). Ніна Герасимова-Персидська була постійним учасником конгресів у Бидгощі, починаючи з 1969 року (за винятком 1988) і єдиним представником України у 1970–1980-х роках. З 1990-х, після розпаду СРСР, до конгресу долучилися дослідники із Західної України: Юрій Ясіновський, його син Андрій Ясіновський та Юрій Медведик (1963–2020). У 2006 році з доповідями виступили київські музикознавиці, учні Ніни Герасимової-Персидської: Олена Шевчук, Ольга Зосім і Євгенія Ігнатенко. Того ж року на бидгоському фестивалі українська клавесиністка Світлана Шабалтіна виконала концерти Й. С. Баха з польськими музикантами Уршулою Барткевіч (*Urszula Bartkiewicz*), Малгожатою Груциньською (*Małgorzata Gruszczyńska*), Мареком Топоровським (*Marek Toporowski*) і камерним оркестром *Capella Bydgosciensis* під орудою Станіслава Галоньського.

Ідеї польського конгресу та фестивалю старовинної музики по-справжньому захопили Онисію Шреєр-Ткаченко, завідувачку кафедри історії музики Київської державної консерваторії імені П. І. Чайковського¹ та доповідачку від України на першому конгресі 1966 року. У той час Онисія Яківна активно вивчала українську давню музику. Поїздка до Бидгощі, успіх української музики на польському фестивалі і конгресі, особисті дружні контакти з Анджеєм Швальбе надихнули її на дослідження музичних архівів та пропагування української давньої музики. Професор Шреєр-Ткаченко організувала наукову конференцію та цикл концертів «Музична культура України XVI–XVIII століть», які відбулися в Києві 5–9 квітня 1969 року. Це була перша конференція в Радянському Союзі, присвячена старовинній музиці. Для Ніни Герасимової-Персидської підготовка до київської конференції знаменувала початок її занять старовинною музикою.

Фото 3.

Зліва направо: К. Алексєєва, А. Швальбе, невідомий, Н. Герасимова-Персидська. Бидгощ, 1978. Фото з архіву Н. Герасимової-Персидської.

¹ З 1995 року Національна музична академія України імені П. І. Чайковського.

Згодом Ніна Герасимова-Персидська стала найактивнішою українською учасницею польського конгресу МАЕО, званою дослідницею української давньої музики і завідувачкою першою в Україні кафедри старовинної музики. В одному з інтерв'ю на питання, які люди чи події вплинули на її життя, вона відповіла: «Бидгощ, конгрес “Musica Antiqua Europae Orientalis” був дуже важливий в житті. Там чудова обстановка: загальна зацікавленість і незвичайна відданість тих, хто ним керував. Одночасно проходили концерти блискучих виконавців. Дуже цікаві вчені. У будь-якому випадку добра конференція – це школа. Усі вільно говорять своїми мовами. Немає якихось обмежень: про це не говорити, того не згадувати. Ця конференція надавала справжній масштаб дослідженням старовинної музики. У нас в країні на той час не було атмосфери. Ніхто нічого не грав старовинного, записів не було, ноти – в обмеженій кількості. Там все було справжнім, тому що люди дійсно грали на старовинних інструментах, і це був початок захоплення Європи! Дуже важливо не на словах, а зсередини відчувати загальноєвропейські процеси» [Ігнатенко, 2008].

Фото 4.

Кафедра старовинної музики НМАУ ім. П. І. Чайковського. Зліва направо: Є. Ігнатенко, Н. Герасимова-Персидська, О. Шевчук. Другий ряд: А. Гадецька, О. Шадріна-Личак, І. Чижик, С. Шабалтіна. Київ, 2012. Фото С. Ніколаєва.

Ніна Герасимова-Персидська неодноразово підкреслювала важливу роль польського конгресу і фестивалю у розвитку української школи дослідників давньої музики: «Конгрес МАЕО, заснований у 1966 році, з часом став явищем більш ніж європейського масштабу, і для всіх в Україні важливим було те, що вже на першому конгресі, на відкритті були наші представники. Так збіглося, що в Україні пройшло вже кілька років, як почалася робота з пошуку матеріалів з історії української музики XVII століття. У Бидгощі було закладено основу взаємодії поміж українськими музикантами і польськими. <...> Важливим це було тому, що такого величезного форуму,

як у Бидгощі, в сфері старовинної музики не було в світі. Конгрес проходив завжди що три роки, запрошувалися музиканти, власне, музика з різних країн, яку привозили дослідники і виконавці. Сталість цих конгресів утворила певні традиції. <...>.

Я би порівняла появу такого конгресу, нехай у меншій формі та з іншими завданнями, з “Варшавською осінню”. В обох випадках це відбувалося в Польщі, і це був центр світової музики. Ці конгреси мали блиск урочистості й глибокого патріотизму польського, разом з тим, вони демонстрували вміння так прийняти людей, так з ними спілкуватися, що людина відчувала себе в своєму середовищі. Це було важливим для підтримання значення Східної Європи. Суттєвим було і те, що на відміну від Польщі, Німеччини, Угорщини тощо, розробка проблем старовинної музики у нас трохи занепала протягом 1920–1930-х років, а в 1940-х була війна. Стояло завдання відновлення нашої традиції, відновлення коренів музичної культури України. Це вимагало перш за все дослідження матеріалів, які ще не були відомі і які вдалося заховати. Це завдання на той час блискуче виконала Онисія Шреєр-Ткаченко, тому що вона з усією відданістю праці і цій ідеї спонукала молодих і середнього віку музикознавців до того, щоб вони працювали над цією темою. <...>» [Ігнатенко, Українська, 2016].

Конгрес і фестиваль МАЕО давав унікальну можливість постійно представляти українську давню музику на міжнародному рівні; осмислювати її в руслі актуальних проблем, які розроблялися в цій сфері; напрацьовувати контакти, які після проголошення незалежності України дали можливість створювати важливі творчі та наукові події. Із відкриттям у 2000 році кафедри старовинної музики в НМАУ виступали з лекціями видатні вчені, постійні учасники польського конгресу – Мілош Велімірович (*Miloš Velimirović*, 1922–2008), Антоніно Альбароза (*Antonino Albarosa*, 1933–2023), Ірена Понятовська (*Irena Poniatowska*).

Фото 5.

Н. Герасимова-Персидська і М. Велімірович. Бидгощ, 1978.
Фото з архіву Н. Герасимової-Персидської.

Статтю, у якій представлені результати багаторічних досліджень давньої української хорової музики, Ніна Герасимова-Персидська назвала «Сорок років *Musicae antiquae Ukraine*» [Герасимова-Персидська, 2009]. Таким чином дослідниця перекинула символічний місток до польського фестивалю та конгресу «*Musica Antiqua Europae Orientalis*», де все почалося. Багато років Ніна Олександрівна входила до Ради Конгресу МАЕО, яка планувала його наукову тематику і формат. Польща високо оцінила діяльність української вченої: у 2006 році її нагородили медаллю «За заслуги перед польською культурою» Міністерства культури і мистецтва Польщі.

У 2006 році чотирнадцятий конгрес і фестиваль поставив три крапки у сорокарічній історії МАЕО¹. Настав час підбити підсумки, осмислити головні ідеї та культуротворчу роль цього визначного форуму старовинної музики, його унікальність в музичному, суспільному та політичному житті Європи.

Фото 6.

К. Фіркавічюте, Н. Герасимова-Персидська, Є. Ігнатенко. Бидгощ, 2006.
Фото з архіву Є. Ігнатенко.

У 2013 році в Бидгощі утворилося товариство «Спадщина» (*Dziedzictwo*), яке очолив Хенрик Мартенка (*Henryk Martenka*). Його «головним героєм» став Анджей Швальбе, який все життя розбудовував інфраструктуру музичного і наукового життя Бидгощі і Куявсько-Поморського воєводства Польщі. Саме його дітищем був фестиваль і конгрес МАЕО. Товариство «Спадщина» ініціювало щорічні наукові конференції та періодичне видання «Анджей Швальбе і його спадщина», чотири томи якого вже оприлюднено (2016, 2018, 2020) [Andrzej Szwalbe]. На запрошення товариства

¹ Конгрес МАЕО відбувся ще двічі: 2009 року – в камерному складі науковців, 2012 року зібралася лише його слов'язознавча секція, без музикознавців.

музикознавці з Києва Ігор Савчук і Євгенія Ігнатенко провели ряд архівних досліджень та опублікували цінні документи з історії польсько-українських зв'язків другої половини ХХ століття в сфері старовинної музики [Савчук, 2014; Ігнатенко, Українська, 2016; Ігнатенко, Діяльність, 2016; Ігнатенко, 2017]. Ці дослідження підживили інтерес бидгоського музичного осередку до української давньої музики. На запрошення музичної академії імені Фелікса Нововейського в Бидгощі у квітні 2022 року Євгенія Ігнатенко презентувала лекцію «Українська барокова музика»: окреслила сучасний стан її дослідження, розповіла про нові здобутки та відкриття в царині української хорової церковної музики XVII – першої половини XVIII століття.

Висновки і перспективи дослідження. Польсько-українські музичні зв'язки в галузі старовинної музики вплинули на пострадянську перебудову українських освітньо-культурних інституцій. Багаторічна співпраця київської клавесиністки Світлани Шабалтіної та польської клавесиністки Ельжбети Стефаньської сприяла розбудові класу клавесина, який у 2000 році увійшов до складу заснованої в Національній музичній академії України кафедри старовинної музики. Київський клас клавесину став першим професійним осередком історично інформованого виконавства в Україні. За часи незалежності України до європейського руху з відродження давньої музики й історично інформованого виконавства долучилося багато українських музикантів. Вивчення їх досвіду є перспективним напрямком подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Герасимова-Персидська Н. О. Сорок років Musicae antiquae Ukraine. *Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*: наук. журнал. Київ, 2009. Вип. 1 (2). С. 26–33.
2. Загайкевич М. П. Польсько-українські музичні зв'язки. *Українська музична енциклопедія* / гол. ред. Г. Скрипник. Т. 5: Пavana – Polікарп. Київ: Видавництво ІМФЕ, 2018. С. 345–357.
3. Іванюшенко Г. Історично інформоване виконавство як феномен художньої культури України (на прикладі творчої та просвітницької діяльності Оркестру барокової капели Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка). *Сучасне Мистецтво*: зб. наук. праць. Київ, 2023. № 19. С. 153–160. DOI: <https://doi.org/10.31500/2309-8813.19.2023.294894>
4. Іванюшенко Г. Міжнародний фестиваль давньої музики у Львові: етапи становлення. *Художня культура. Актуальні проблеми*: наук. журнал. Київ, 2023. № 19 (1). С. 40–51. DOI: [https://doi.org/10.31500/1992-5514.19\(1\).2023.283119](https://doi.org/10.31500/1992-5514.19(1).2023.283119)
5. Ігнатенко Є. Від середньовіччя до сучасних ритмів. *День*. 2006. 19 жовтня, № 179.
6. Ігнатенко Є. В. Ніна Персидська (до дня народження). *Актуальні проблеми мистецької практики і мистецтвознавчої науки. Мистецькі обрії*: зб. наук. праць. Київ: Музична Україна, 2008. Вип. 1 (10). С. 32–34.
7. Ігнатенко Є. В. Діяльність Онисії Шреер-Ткаченко у контексті українсько-польських культурних зв'язків (1960-ті – початок 1970-х років). *Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського*: зб. наук. статей. Київ, 2016. Вип. 114: *Композитори і музикознавці Київської консерваторії у 1941–2010-х роках*. С. 227–254.
8. Ігнатенко Є. В. Українська старовинна музика на польському фестивалі та конгресі Musica Antiqua Europae Orientalis. *Київське музикознавство: Культурологія та мистецтвознавство*: зб. статей. Київ, 2016. № 53. С. 3–14.

9. Ігнатенко Є. В. До історії становлення київської школи старовинної музики: українсько-польські музичні зв'язки (академік Н. О. Герасимова-Персидська). *Сучасні проблеми дослідження, реставрації та збереження культурної спадщини*. Київ : НАМУ, 2017. № 12–13. С. 73–78.
10. Савчук І. Листування Анджея Швальбе з Онисією Шресер-Ткаченко в аспекті українсько-польських культурних зв'язків 1960–1970-х. *Художня культура. Актуальні проблеми* : наук. журнал. Київ : Фенікс, 2014. Вип. 10. С. 137–151.
11. Andrzej Szwalbe i jego dziedzictwo. *Zbiór studiów*. Bydgoszcz. T. 1: 2016; T. 2: 2016; T. 3: 2018; T. 4, 2020.
12. Brzeźniak M. Bach i Bach. *Silesia prezentuje*. 2005. Marzec, nr 19.
13. Brzeźniak M. Pejzaż klawesynowy. *Silesia prezentuje*. 2005. Kwiecień, nr 20.
14. Brzeźniak M. Українська класа клавесynu, to “polskie dziecko”. Rozmowa z prof. Switlaną Szabaltiną, kierownikiem klasu клавесynu w Akademii Muzycznej im. Piotra Czajkowskiego w Kijowie. *Silesia prezentuje*. 2008. Styczeń, nr 48. S. 4–5.
15. Malatyńska-Stankiewicz A. Zanim zagra оркестра барокowa. Rozmowa z prof. Elżbietą Stefańską, клавесynistką, dyrektorem artystycznym Dni Bachowskich. *Dziennik Polski*. 2006. Nr 74 (18781).
16. Szabaltina S. O ogromna szansa. O wykonawstwie historycznym w Ukrainie. *Ruch muzyczny*, 2022, 14.06. URL: <https://ruchmuzyczny.pl/article/2231-ogromna-szansa-o-wykonawstwie-historycznym-w-ukrainie>
17. Woźniakowska A. Różnice i jedność. *Dziennik Polski*. 2006. 3 kwietnia. S. 11.

REFERENCES

1. Herasymova-Persydska, N. O. (2009). Sorok rokiv Musicae antiquae Ukraine. [Forty years of Musicae antiquae Ukraine]. In: *Chasopys Natsionalnoi muzychnoi akademii Ukrainy imeni P. I. Chaikowskoho: nauk. zhurnal [Scientific Journal Journal of Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine]*. Issue 1 (2). Kyiv, pp. 26–33 [in Ukrainian].
2. Zahaikewych, M. P. (2018). Polsko-ukrainski muzychni zviazky. [Polish-Ukrainian musical ties]. In: *Ukrainska muzychna entsyklopediia [Ukrainian musical encyclopedia]* / Ed. H. Skrypnyk. Vol. 5: Pavana – Polikarp. Kyiv. Vydavnytstvo IMFE, pp. 345–357 [in Ukrainian].
3. Ivaniushenko, H. (2023). Istorychno informovane vykonavstvo yak fenomen khudozhnoi kultury Ukrainy (na prykladi tvorchoi ta prosvitnytskoi diialnosti Orkestru barokovoi kapely Lvivskoi natsionalnoi muzychnoi akademii imeni M. V. Lysenka). [Historically Informed Performance as a Phenomenon of Artistic Culture of Ukraine: Creative and Educational Activities of the Orchestra of the Baroque Chapel at the Lviv Mykola Lysenko National Music Academy]. In: *Suchasne Mystetstvo: zb. nauk. prats [Collection of Research Paper Contemporary Art]*, Issue 19, pp. 153–160. DOI: <https://doi.org/10.31500/2309-8813.19.2023.294894> [in Ukrainian].
4. Ivaniushenko, H. (2023). Mizhnarodnyi festyval davnoi muzyky u Lvovi: etapy stanovlennia. [Lviv Early Music Festival: Stages of Development]. In: *Khudozhnia kultura. Aktualni problem: nauk. zhurnal. [Scientific Journal Artistic Culture. Topical Issues]*. Issue 19 (1), pp. 40–51. DOI: [https://doi.org/10.31500/1992-5514.19\(1\).2023.283119](https://doi.org/10.31500/1992-5514.19(1).2023.283119) [in Ukrainian].
5. Ihnatenko, Ye. V. (2006). Vid serednovichchia do suchasnykh rytmiv. [From the Middle Ages to modern rhythms]. In: *Den. [A Day]*. 19 October, No. 179.

6. Ihnatenko Ye. V. (2008). Nina Persydska (do dnia narodzhennia). [Nina Persydska (to her birthday)]. In: *Aktualni problemy mystetskoï praktyky i mystetstvoznavchoï nauky. Mystetski obrii: zb. nauk. prats. [Actual problems of artistic practice and art science. Artistic horizons]*. Kyiv: Muzychna Ukraina. Issue 1 (10), pp. 32–34 [in Ukrainian].
7. Ihnatenko, Ye. V. (2016). Diialnist Onysii Shreier-Tkachenko u konteksti ukrainsko-polskykh kulturnykh zviyazkiv (1960-ti – pochatok 1970-kh rokiv). [Onysiya Shreyer-Tkachenko's Activities in the Context of Ukrainian and Polish Cultural Relations (1960s and early 1970s)]. In: *Naukovyi visnyk NMAU im. P. I. Chaikovskoho: Kompozytory i muzykoznavtsi Kyivskoi konservatorii u 1941–2010-kh rokakh. [Scientific review of the P. I. Tchaikovsky National Musical Academy of Ukraine: coll. of science articles]*. Kyiv. Vol. 114, pp. 227–254 [in Ukrainian].
8. Ihnatenko Ye. V. (2016). Ukrainska starovynna muzyka na polskomu festyvali ta konhresi Musica Antiqua Europae Orientalis. [Ukrainian Early Music at the Festival and Congress Musica Antiqua Europae Orientalis in Poland]. In: *Kyivske muzykoznavstvo: Kulturolohiia ta mystetstvoznavstvo. [Kyiv musicology: Cultural and art studies: coll. of articles]*. Kyiv. Vol. 53, pp. 3-14 [in Ukrainian].
9. Ihnatenko Ye. V. (2017). Do istorii stanovlennia kyivskoi shkoly starovynnoi muzyky: ukraïno-polski muzychni zviyazky (akademik N. O. Herasymova-Persydska). [On the History of the Formation of the Kyiv School of Early Music: Ukrainian-Polish Musical Communication]. In: *Suchasni problemy doslidzhennia, restavratsii ta zberezhennia kulturnoi spadshchyny. [Modern Problems of Research, Restoration and Preservation of Cultural Heritage]*. Kyiv. Vol. 12–13, pp. 73–78 [in Ukrainian].
10. Savchuk I. B. (2014). Lystuvannia Andzheia Shvalbe z Onysiieiu Shreier-Tkachenko v aspekti ukrainsko-polskykh kulturnykh zviyazkiv 1960–1970-kh. [Correspondence between Andrzej Schwalbe and Onysia Schreier-Tkachenko in the Aspect of Ukrainian-Polish Cultural Relations in the 1960s–1970s]. In: *Khudozhnia kultura. Aktualni problem: nauk. zhurnal [Scientific Journal Artistic Culture. Topical Issues]*. Kyiv: Feniks. Issue 10, pp. 137–151 [in Ukrainian].
11. Andrzej Szwalbe i jego dziedzictwo. Zbiór studiów. T. 1: 2016; T. 2: 2016; T. 3: 2018; T. 4, 2020. Bydgoszcz [in Polish].
12. Brzeźniak, M. (2005). Bach i Bach. In: *Silesia prezentuje*. Marzec, nr 19 [in Polish].
13. Brzeźniak, M. (2005). Pejzaż klawesynowy. In: *Silesia prezentuje*. Kwiecień, nr 20 [in Polish].
14. Brzeźniak, M. (2008). Ukraińska klasa klawesynu, to “polskie dziecko”. Rozmowa z prof. Switłaną Szabałtiną, kierownikiem klasu klawesynu w Akademii Muzycznej im. Piotra Czajkowskiego w Kijowie. In: *Silesia prezentuje*. Styczeń, nr 48, s. 4–5 [in Polish].
15. Malatyńska-Stankiewicz, A. (2006). Zanim zagra orkiestra barokowa. Rozmowa z prof. Elżbietą Stefańską, klawesynistką, dyrektorem artystycznym Dni Bachowskich. In: *Dziennik Polski*. Nr 74 (18781) [in Polish].
16. Szabaltina, S. (2022). O ogromna szansa. O wykonawstwie historycznym w Ukrainie. In: *Ruch muzyczny*, 14.06.2022 [in Polish]. URL: <https://ruchmuzyczny.pl/article/2231-ogromna-szansa-o-wykonawstwie-historycznym-w-ukrainie>
17. Woźniakowska, A. (2006). Różnice i jedność. In: *Dziennik Polski*. 3 kwietnia, s. 11 [in Polish].

YEVGENIYA IGNATENKO

Ignatenko, Yevgeniya — Candidate of Art Criticism (PhD), Associate Professor at the Theory Music Department at the Ukrainian National Tchaikovsky Academy of Music (Kyiv, Ukraine).

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8048-2991>

evgeniaopus31@gmail.com

DOI: 10.31318/2522-4190.2025.142.327892

POLISH-UKRAINIAN RELATIONS IN THE FIELD OF EARLY MUSIC

The relevance of the study. Jubilee 2025 – for the harpsichord class, which celebrates the 30th anniversary, and the department of early music, which celebrates the 25th anniversary – encourages reflections, memories in order to restore and comprehend the events that were important. The harpsichord class is “older” than the department for five years. Its appearance and first successes inspired the then rector of the Ukrainian National Tchaikovsky Academy of Music, Oleh Tymoshenko, to open a department of early music, headed by the famous researcher of Ukrainian music, Nina Herasymova-Persydska. The proposed jubilee reflections are selective as they focus on Polish-Ukrainian relations, which had a significant impact on the life and progress of the jubilarians.

The main objective of the study is to highlight the creative connections of the harpsichord class and the department of ancient music of the UNTAM with Polish musicians; to present the interaction of Polish and Ukrainian musicians within the framework of the international forum “*Musica Antiqua Europae Orientalis*” (Bydgoszcz, 1966–2006), the festivals “Ukraine and the Baroque World” (Kyiv, 1994), and “Bach’s Days” (Krakow, 2005, 2006), in the projects of the Bydgoszcz society “Heritage” (2013–2020). The study is based on the materials of interviews with musicians who developed Polish-Ukrainian relations in the field of early music (Nina Herasymova-Persydska, Svitlana Shabaltina, Elżbieta Stefańska). **The methodology** of the work is based on empirical and theoretical research methods (interviews, memories and observations, analysis and synthesis).

Results and conclusions. The Polish-Ukrainian scientific projects and concerts, which were important for the development of the Kyiv cell of researchers and performers of early music, are highlighted and presented. The Polish press’ coverage of Ukrainian musicians’ performances is examined. Polish-Ukrainian musical connections in the field of early music influenced the post-Soviet restructuring of Ukrainian educational and cultural institutions. The long-term collaboration between Kyiv harpsichord player Svitlana Shabaltina and Polish harpsichord player Elżbieta Stefańska contributed to the development of the harpsichord class, which in 2000 became part of the Department of Early Music founded at the National Ukrainian Academy of Music. The Kyiv harpsichord class became the first professional cell of historically informed performance in Ukraine. During the time of Ukraine’s independence, many Ukrainian musicians have joined the European movement for the revival of early music and historically informed performance. The study of their experiences can provide a promising direction for future research.

Keywords: Polish-Ukrainian relations, Kyiv harpsichord school, Department of Early Music of the Ukrainian National Tchaikovsky Academy of Music, Polish harpsichord player Elżbieta Stefańska, Ukrainian harpsichord player Svitlana Shabaltina, Ukrainian scholar Nina Herasymova-Persydska, historically informed performance in Ukraine.

Статтю підготовлено в рамках стипендіальної програми Центру діалогу імені Юліуша Мєрошевського.